

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12 Gamal Engkultur. Fylke: N.Trøndelag
 Tilleggsspørsmålnr. Herad: Vikna
 Emne: Gamal engkultur. Bygdelag: Mo-Vikna
 Oppskr. av: Paul Woxeng. Gard: Bergsnov
 (adresse): Bergsnov. G.nr. 43 Br.nr. 1

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Utviklingen i Jordbruket har forårsaket store Forandringar i såvel åker- som Engkultur i den siste Mannsaldren.

Gjødselmåten og Bruken av Jordstykkene har forandret seg i stor mon skyldende Kunstgjødselen og moderne Maskiner og Redskaper for Landbruket, som er blitt tatt ibruk i den senere Tid.

Fellesnavnet for Innjord mens Gresset er i vekst heter Eng bestemt Form Engji. Slått utenfor Innjorda i Utmarka eller på Slåttøya heter Utslått fl. Utslåtti. Eng kan vere både Tjukkeng og Småeng etter Kvalitet, alt etter som det er godt gjødslet eller om det er god og dyp Plogland eller mager grunnlennt jord.

Man hadde også forskjellige Navn på Høyet, man fikk fra disse forskjellige Engstykker som Grep-høy og Fin-høy. Tjukkenget føøekom helst på Ekkerland d.v. s. godt Plogland. Ei Ekker fl. Ekkror. var Plogland- Jord, som har været oppløyet og lagt til Eng, etter at man har høvt åker ett eller flere år i Jordstykket. Småeng var på grunnlendt Jord, som ikke var egnelig for pløying eller som ikke har "veret opp" eller "snudd"-land på "Palla", Strenner, Bakka bl.a.

Man snakket om Ekkerslått - slått

på "radi Eng" og Kroppslått i "steinott Landskap" og i "Trappa" i "Myrslokkor", "Veitoppkast", "Reini" og i "Veiti" bl.a.

På Utengslått som i Myrterreng kalte man ofte Gresset for Stargress og på Sjøstrenner for Sjøgress.

Man skillete mellom Ekkerlandslått og Røskjilandskap.

Der det vokste Bjørk- og Seljeris på Eng og Utslåtter forsøkte man tildels å fjerne, - Dongen av slikt Ris kalte man Risdonga. Den ble som oftest brent, hvis det ikke var brukbart til å trekke heim til Brønnsel på Gruva eller Komfyren.

Store Steiner, man vanskelig kunde få ryddet bort fra Enget, ble gravet ned på Stedet i Tiden før man hadde noe særlig Kjennskap til Sprengstoff på Gårdene, senere i Tiden begynte man å sprengte større Stene fra Rydningsfelter med Krut.

Mosevåksi Ford eller Eng som mosevaks kjørte man ofte Tang på. Det kvelte ~~Mose~~, samtidig som ^{Tang} den gjødslet og gav rik Eng. Gårdbruker Jørgen Gabrielsen, Kjøsøy, på Ytter-Vikna jaga Reinsdyrflokken ned på Moseekrøne sine om Vinteren, når Finnene kom beitende med Reinen sin ut på Øyene. Reinen sparket da opp Mosen og kunde tildels legge Ekra svart etter seg. Når han så fikk Anledning å gjødsle de samme Ekre med Naturfrau, påstod han, det ble de svereste Gress-ekre hos ham om Sommeren.

Det hendte også, at man spredde et tyndt Lag med Sand på Moseekrøne for å få ^{Mose} den bort.

Grøftningsarbeidet var i eldre Tid meget forsømt. Myr og Vassjuk Eng ble tildels grøftet, men Grøftene var som Regel svært grunne, så det hovedsagelig ble bare Overfallsvandet, man fikk bort fra Jordet. De kunde også bruke Stein til Gjenleggingsgrøftene, men denne Stein ble liggende "opp i Da'n", så man pløyde ned på den, når Enget engang senere skulde pløyes opp.

Den første Grøft, som ble lagt igjen

med Dreneringsrør på Vikna var i 1883 av Handelsmann M. Sogge, på sitt Handelssted Karstenøya oppe på "Storfjellet", en Slette han dyrket opp fra nytt av. Nevnte Handelsmann var blant de første i Bygda, som også anskaffet seg Kunstgjødse. Det var den billige Thomasfosfat som i 90 årene slog igjennem som Handelsvare til Gjødsling av åker og Eng. *Også importert Fuglegjødse fra østjydske Kvarne ble det* ^{brukt som Forsjødse av den Forsøksprøvet.} Der tok adskillig Tid, før det gikk opp

for de almindelige Bønder, at der måtte mere alsidig Gjødse til, skulde man få full nytte av Kunstgjødse. Denne ensidige Gjødsling av kunstgjødse førte til, at den tillike kom i misskreditt hos mange i første Tid. Det kan karakteriseres i Ordet etter en viss Jordmann i Bygda på den Tid, som sier: at "den der kunstgjødse e berre Frau".

Eng ble av og til gjødsla med naturgjødse, men i gamle Dage la man seg særlig etter Kornavl, hvorfor også Størstedelen av Naturgjødsla gikk på åkeren. Gjødsekruser, som Dyrene la etter seg på Enget, når de gikk på Beite, ble spretta utover eller slått utover med et Grep.

Tangbeene på Slåttholmene ble om våren båret bort, ofte lagt på nærmeste Lyngmo av to Grunne. Først og fremst for at det grønne Enget under Tangen skulde få vokse fritt fram for slått eller Beite, for det andet, at Tangen på Lynget skulde øke Beitelandet.

Vintergjødsla kunde som nevnt delvis også nyttes som Enggjødse. Hvilken Tid denne Skikk tok til er ukjent, men det var særlig Kumøkk, som ble brukt. Saumøkk ble ofte brukt til Potetfrau. Hvor sterk Enget ble gjødsla varierte både av den Gjødsemasse, man ha til Rådighet og hvorledes man anså Jordstykkets Behov for Gjødse.

Slik gjødsla Eng het Fraueng, og Foret fra slikt Eng het Fraufor.

I Vikna er Landskapet slik, at det faller ofte vanskelig å bygge Hus, som kan ligge slik til, at man kunde få nevneverdig Frausig på Jorda.

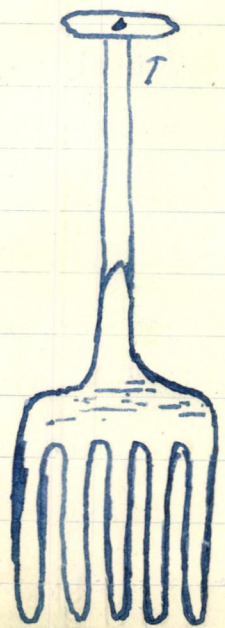
Det Engot, som imidlertid ble Gjenstand for Frausig kaltr man med et Fellesnavn Fraueng. Frau het forresten Lo i gamle Dage. Man snakket alltid om å kjøre ut Loa.

Engot ble som Regel gjødsla om Væren. og man nyttet de samme Redskapene, som de man benyttet under åkergjødsling. Den, som ikke hadde Hest brukte Trillbåra, mens Bositterne ute i Øyene - Fiskeværerne - bar Frauen i Bølkistene på Ryggen fra Fraudynna og oppover ~~xxxx~~ mellom Trappene på Engvollen.

Spredningen gikk for seg ved å bruke Gjødselegrepet - Sulrokko. Det het å Spre Gjødsele -Lo- og den skulde spredes jevnt utover Marka - Ekra-. Ble der noe Gjødseleklumper, man ikke fikk spredd skikkelig utover, kjørte man over med et Risvedknippe for å få det mest mulig smadret - finknust.

Sulrokko av Tre kom ut av Mote i 80-90 årene. Siden ble det heimsmidde Jørgafler, ^{med Truskraft og} som hadde flate Tinder før de fabrikkerte Jørgafler kom i Handelen - fem - eller 6 rimmet og med runde Tinder, ^(seksremma) hvilke lettet Arbeidet både med Frau og Jord i betydelig Grad.

(Møkkgrep.)
I gaffel med flate Taster

Sulrokko av Tre.

Enget er slått, er en gammel Skikk. Man satte Kraturene
i Kjør ^{eller "Band"} med Trepåler av Bjørk eller Rogn nedslått i

Jorden. Det hadde -å gi de beite - godt beite - magert beite
men man kunde også gi de "Rundbeite" , da slog man Kjørpålin

ned slik, at Dyret, som stod i Kjøret, fikk rikelig beite
i hele Kjørets Omkreds. Som Regel flyttet man 2-4 Gange
om Dag. Det var bare, når de hadde god Råd på beite, at de
ga ei god Ku eller ei Nybærku ekstra beite - Rundbeite.

Som Regel slapp de Kjyrn løs i nonstia og gjøtet de
siste Økta på det allerede "overføri" Beiteland, og for
at de skulde få Anledning til å drikke, hvorved man und-

-lot å brynne de med vand fra Bølles - d. v. s. under vand til Kvalrum.

Når man tok på seg det Arbeide å beite på

Håa, var det først og fremst for å få auket Melkmengden
og for å slippe å gjøte på Høsttia, samtidig som Gresset
i Utmarksbeitet var treua og gav lite Kraft. På de største
Gårdene gjøtet de hele Høsten på Håa, da de nødig vilde
ha det Balet med de mange Bandkjyrn .

Kratura stod så lenge på beite om Håen
til de hadde "fått tå Jorda" .d.v.s. fått inn Kornstaurer
og tatt opp Potetene. Siden het det "å slepp over". Da
søkte Kraturene seg Mat, hvor det best høvde i Inn- og
Utmark og under felles Beite med Naboernes Buskaper.
Slik gikk de da, med Undtagelse at man tok ^{Buskaper} inn for
Natta for å melke ^{Kjyrn} Morgen og Kvell, helt til Snøen
eller Føsten kom, for at det ikke skulde gå for meget
utover Vinterføret, som alltid var i knapest Laget i for-
hold til Besætningen eller den påsatte Buskap. De tok
mindre Hensyn til, at denne "Utgåinga" for Kratura var
til noen sers Hinder for Veksten for Enget neste år
eller, at det ha skadelig Innvirkning på sjølve Dyra
og Melkydelsen .

2500

Ble det sent, før man " sett inn" for godt om Høsten, slapp de Buskaper så mye tidligere ut på Beite om Våren. Det var så tidlig på enkelte Bruk, at Isen ikke engang hadde forsvundet fra Jordene, og man måtte strø Sand på Holka, før de kunde jage Kjyrn inn på Myrene og Haugefor å rive Lyng og Strå.

I dårlige Forår er det fortalt, at enkelte Gårdbønder begyndte å bli forlaus for ikke å si "Strå-gitt" allerede i Vorsmesstia- rundt 25. Mars.-Rundt denne Tiden begyndte man å gjete Kjyrn, for da skulde etter gamle Merker allerede "Myrkollo ha sprøtti".

" På Vorsmessda'n skulde Myrkollo vera opp, om den så skulde gå gjennom sju Isa, ble det sagt fra den Tia Myrkollo kunde snakke sjøl .Men på denne Tid var det også som Regel en Styggværsperiode -"Vorsmessrie"- .

Om Våren beitet man på Innjorden helt til man hadde fått Seden i Jorda. Det var blant de færreste Gårdbønder, som kunde ha et Engstykke, som ikke Krætura beitet på. Da måtte det vere særskilt innhegnet. Man var riktignok redd for nylagt Ekrer, at de skulde bli snauet under beite, men det var vanskelig å undgå uten Gjærde. Som Regel lå Englandet for "Fefot" både Høst og Vår.

Også i denne Bygd er det no begyndt å bli en betydelig Forandring med Beiteforholdet i de siste år. Engbeiting om Høsten er fremdeles almindelig, men man "setter inn" Buskaper tidligere mot i gamle Dage. Men Sauen går fremdeles ute på Beite på Innjorda både høst og vår på de fleste Plasser. Dog merker man Forskjel på Avlingen hos de, som har sluttet med å beite Sauen på Heimjorda om Våren. Fra Midten av Mai til Slutten av Septbr. går Sauene i Sommerhavning på ubeboede Holmer og Øyer. Enkelte sender de også på felles Fjellbeite utenbygds.

27
7

Det var en fast Regel hver Vår, når man skulde ut å "renske Jorda" d.v.s. legge siste Hånd på Vårnønnenarbeidet som å plukke Stein av Ekrene og annet igjenliggende Avfall, som kunde hindre Jæslotten og Gressveksten på Enget, at man "slog ut Rusene". Man benyttet til dette Arbeide gjærnest en Gaffel - et Møkkagrep, som man slog Møkkarusene-Kurusene-istykker med og spredde den smuldrede Frau utover Jordet. I vor Tid på de større Bruk har man mindre Tid til slikt og vil falde for kostbart å foreta slikt Arbeide, hvorfor det nepå de fleste Plasser vil bli forsømt.

Sommerfjøs for Krætura har været brukt i Bygda så lenge man vet på Grennsen av Innjord og Utmark til Nattely for de, mens man holdt de på beite i Utmarka. Det var ikke skjelden, at slike Fjøs ble satt på en Bakke eller mindre høidedrag for at Frausige ~~kunne~~ fra Sommerfjøsdingan kunde gjøre nytte for seg på det nedenforliggende Terrang.

Sommerfjøsfrøen ble som Regel spredd på Enget om Våren skjeldnere på åker.

I den Tid man "Tremo'nna" -melka i Middagstia tillike, hadde man hvisse såkalte "Melkarplassa" men her var det skjelden oppsatt Sommerfjøs.

Krætura kunde på enkelte Plasser gå ute på beite også om Natta, men da var dette Terrang Inngjerdet hovedsagelig med Stein- og Torvgal - gjerdet. Denne Plass kalte man Trø - ei Trø fl. Trøi-. Noen flytting av slikt Gjerde har ikke vært brukt, såvidt kjent. Trematerialer var det så lite av på disse Kanter, så man ialmindelighet måtte innskrenke Gjerdematerialene til Jord og Stein, men det var så mye tyngre og senere å arbeide med. Det hendte, at Melkarplassene kunde være innhegnet med Materialer som nevnt, likeså Utslätter.

Man hadde både Gristrø og Kalvtrø.

Enno går Navnene igjen på enkelte Engslåttstykker:
"Trøa" .

Myrslokke, som lå bakom Vinterfjøsset,
kalte de Fjösslokke. Myr Slokke tyder en smal åpning
mellom 2 Hauger.

Høstmarka - Høsthagan- var alltid Inn-
gjerdet og dette Beite var blant det beste i Utmarka.

Sauene ble i gamle Dage gjætet sammen
Kjyrn. Dette ble det slutt med, da Meieriene ble anlagt
i Bygda og Bønderne begyndte å levere Melk til disse
i Tiden mellom 1895 og 1900. Siden er Sauene blitt sendt
ut på Øyene på beite, hvorfor det siden har været en hel
Rift om Sauhavning, så enkelte har måttet sendt de uten-
bygds på Fjellbeite.

Foruten å bruke Husdyrgjødsel på Eng,
nyttet man Tang, Sild- og Fiskavfall samt Osk. Ofte ble
slikt Avfall lagt i Kompost blanna med Myrjord. Her ble
det liggende å gjærest over Vinteren, og når så Flua-
hadde gjort sitt, ble det et fortreffelig Middel til
Enggjødsel. Fiskavfallet bestod hovedsagelig av Fiske-
hoder og Rygger, Iselli og Gjø'tti - Iselje og Bløtrogn-

Iseljen og Bløtrognen ble også benyttet
til Kumat, det samme også med Hoder og Rygger av Fisk.

Tanget ble mye brukt som Frau, både på
Eng og som Potetfrau. Fiskehoder og Rygger ble ofte
pløyet direkte ned som åkergjødsel, især ble det anset
som god Potetfrau. Disse Gjødselmidler bruker man
tildels fremdeles på enkelte Bruk, men som Regel med
Tilskudd av Superfosfatt.

Det er helst Tang, som blir løsrevet
av Vinterstormene og Havsjøen og drevet iland, som
kjøres opp og nyttet som Gjødningsstoff. Det blir også
kjørt direkte og spredd på Bakker, så Frauset kan
bli nyttiggjort av de nedenforliggende Jordstykker.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 5 V A N N B Æ R I N G

Fylke: N.Trøndelag

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Vikna

Emne:

Bygdelag: Mø-Vikna

Oppskr. av: Bond Paul Woxeng
f. 1.1883

Gard: Bergsnov

(adresse): Bergsnov

G.nr. 43 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

6625

Tilleggsspørsmål til Nr.12:

Svar:

Ute hos Bositterne i Fiskeverene, hvor
brennsla ofte er prækør, er det ikke så skjelden,
at de har brukt tørre Fiskerygger til Brennsel.
Men især har det været nokså almindelig å bruke
Fiskearten ^(Piggild) Hå til Brennsel i tørret Tilstand.

Det var ikke Avsetning for denne Vare i gamle Dage,
og om Høsten især var det rikelig av den å få på
Linebruket. No er også Håen blitt en Eksportartikkel.
Den snarpe Håspolen ble nyttet istedet for Sandpapir
og var en Gjenstand man alltid hadde med seg på Sjøen
liggende i Ongelbomma til Bruk, nå Fiskerne skulde
skulde kvesse Ongelen på Fiskesnøret bl.a.